

Հայաստանի հանրապետության անկախությանը նախորդող, անցումային և հաջորդող տարիներին հասարակության մեջ տեղի են ունեցել և առկա են մշտական դինամիկ զարգացումներ, ինչն էլ հանդիսանում է փոխակերպվող հասարակության բնորոշ առանձնահատկությունը: Այն լի է մարդկանց համար լարվածության, անհարմարության, վտանգի, ռիսկի և ձեռքբերումների ու զարգացման իրարամերժ իրավիճակներով ու պայմաններով (Գևորգյան, Հակոբյան 2009: 62):

Այդ հիմնախնդիրներին վերաբերող մի շարք հոգեբանական ուսումնասիրություններ կատարված (Մ. Պ. Մկրտումյան և նրա «աշակերտներ») ՀՀ օրինակով վկայում են «...որ ապրելակերպի նման պայմաններում փոխվում է նաև անձի կողմից օբյեկտիվ իրականության ըմբռնումը, արժեքային համակարգությունը, վերաբերմունքը ներկայի և ապագայի նկատմամբ հոռետեսական տրամադրության, հոգեբանական անապահովության, լքվածության վիճակի ձևավորումն է, ինչը կարող է նաև հանգեցնել անձի մեկուսացմանը հասարակությունից, միջավայրից (միգրացիա, փախուստ իրականությունից) դեպի սուբյեկտիվ ապրումների աշխարհը, որտեղ նա անհամեմատ «ապահով է զգում» ու նույնիսկ երջանիկ...» (Մկրտումյան 2011: 169):

Փոխակերպվող հասարակության յուրաքանչյուր ժամանակաշրջան ունի իրեն բնորոշ առանձնահատկությունները, որոնք ուղղված են տվյալ հասարակության կրթական, մշակութային, տնտեսական, սոցիալական ոլորտներում ընթացող զարգացումներին, որտեղ էական դերը պատկանում է **սոցիալ-հոգեբանական, սոցիալ-տնտեսական, սոցիալ-քաղաքական, սոցիալ-կուլտուրական** և այլ գործոններին:

Ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի զարգացման սոցիալ-հոգեբանական գործոնները ժամանակակից հասարակության մեջ շարժիչ մեծ ուժ են կազմում: Դրանց թվին է դասվում մարզիկի գործունեությունը, որի հիմքում ընկած է նրա ձգտումը բավարարելու սեփական պահանջումները:

Ժամանակակից հոգեբանությունը համարում է, որ նոր պահանջումները առաջանում են մարդու ինքնակայացման ու զարգացման արդյունքում, որի մեխանիզմը կայանում է այս կամ այլ առարկաների վրա ներգործելու մեջ, ինչը հանդիսանում է հասարակության անհատական շարժիչ ուժը: Այդպիսի անհատական շարժիչ ուժերն են արժեքային կողմնորոշիչները, դրդապատճառները, պահանջումները և գործունեության արդյունքներից բավարարվածության աստիճանը (Лыбшыева 2011: 102):

Ֆիզիկական կուլտուրան և սպորտը նույնպես վերաբերվում են հասարակության սոցիալական ոլորտին: Նրա հիմքում ընկած են սոցիալական պահանջներ՝ մարդկանց ֆիզիկական կատարելագործման, շարժողական ունակությունների և կարողությունների ձևավորման, առողջության ամրապնդման, վերականգնողական, ժամանցի արդյունավետ ու հետաքրքիր կազմակերպման, աշխատանքի ու հայրենիքի պաշտպանության պատրաստականության, անձի համակողմանի զրգացման, մարզական բարձր արդյունքների նվաճման, երկրի ու ժողովրդի մարզական փառքն ու պատիվը բարձր պահելու համար և այլն:

Ֆիզիկական կուլտուրան և սպորտը հանդիսանալով հասարակության սոցիումի անբաժան մասը ունեն նաև **սոցիալ-տնտեսական** գործոններ, որոնք բնորոշում են նրա գոյատևումն ու զարգացումը, ինչն արտահայտվում է նրա տնտեսական պայմանավորվածությամբ ու ապահովվածությամբ: Դրա վառ ապացույցն է հայկական սպորտի և ֆիզիկական դաստիարակության ոլորտներում տեղի ունեցած այս տարիների դժվարին, իրարամերժ ու հակասական, դրական ու պանծալի հակաբեռ «երևույթների» դրսևորումները: Մարզաբազաների սակավությունն ու

անհամապատասխանությունը ներկա պահանջներին, մարզական տեխնոլոգիաների, սարքավորումների, գույքի խիստ անբավարարությունը հանգեցրել են հանրապետությունում ֆիզիկական կուլտուրայի դրվածքի, զանգվածային և առողջարարական սպորտի, ինչպես նաև բարձր նվաճումների սպորտի նկատելի հետաձին (նախադպրոցական, դպրոցական, բուհական հաստատություններ, բակային և քաղաքային խաղահրապարակներ ու մարզադաշտեր, զբոսանքի ու հանգստի գոտիներ, հանգստի ու առողջարարական ճամբարներ և այլն): Երբեմնի առաջատար մարզաձևերից շատերը գրեթե դուրս են մղվել միջազգային, նույնիսկ հանրապետական ասպարեզից (աթլետիկական ցատկեր, նետումներ, հնգամարտ, բազմամարտ, մականախաղ, զրացատկ, սուսերամարտ, ձիասպորտ, թիավարություն, ջրագնդակ և այլն): Որոշ մարզաձևեր կարծես գոյատևում են միայն նվիրյալ մասնագետների ու հոգաբարձու հովանավորների ջանքերի շնորհիվ (մարզախաղեր, աթլետիկական վազքեր, ցատկեր, լող, նետաձգություն, հրաձգություն, մարմնամարզություն և այլն): Հայաստանի Հանրապետության ներկա տնտեսական վիճակը հնարավորություն է ընձեռում պետությունը և Հայաստանի ազգային օլիմպիական կոմիտեին միջազգային հանրությանը ներկայացնելու այն հենակետային մարզաձևերը միայն, որոնք երկրին ու Հայ ժողովրդին մշտապես բերել են օլիմպիական փառք ու ճանաչում (ըմբշամարտ, ծանրամարտ, բոնցքամարտ, շախմատ, ֆուտբոլ, ձմեռային որոշ մարզաձևեր):

Վճարովի հիմունքներով ասպարեզ մտան աերոբիկական, կարատեն, ձեռնամարտը, բոդի բիլդինգը, առողջարարական ֆիզկուլտուրային խմբերը և այլն:

Տնտեսության զարգացումը փոխակերպվող հասարակության պայմաններում մեծ հնարավորություն է ստեղծում առավել արդյունավետ կազմակերպելու մասնագետների պատրաստության, նրանց ֆինանսական, ինչպես նաև կադրային, գիտական սպասարկման ու ապահովման գործընթացները:

Առավել արդյունավետ եղանակը մեր հանրապետությունում դրանց վերահսկման ուղղությամբ հանդիսանում է մոնիթորինգների և սոցիալ-հոգեբանական հետազոտությունների անցկացումը:

Ոչ պակաս կարևոր է փոխակերպվող հասարակության պայմաններում **սոցիալ-քաղաքական** գործոնի դերը, ինչը հանդիսանում է պետության և քաղաքական ուժերի անմիջական օգնությամբ հասարակության կառավարումը:

Քաղաքականության դերը ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի ոլորտում հանդիսանում է ֆիզկուլտուրային-մարզական, ինչպես նաև Օլիմպիզմի իրավական ու գաղափարական ոլորտների տարածումն ու սերմանումը հասարակության մեջ: Սոցիալ-քաղաքական մեծ խնդիր է այսօր մեր հանրապետության զինակոչային տարիքի երիտասարդության և ազգաբնակչության ֆիզիկական պատրաստականության մակարդակի, հայրենիքի պաշտպանության, աշխատանքի պատրաստականության գործընթացների արդյունավետ իրագործման հարցերը, առողջության ամրապնդման, և միջազգային մրցումներին ու Օլիմպիական խաղերին պատվավոր մրցելույթներ ու հաղթանակները: Այսպիսով հասարակության քաղաքական ոլորտը պայմաններ է ստեղծում ոչ միայն ազգաբնակչության զանգվածային ֆիզիկական և մարզական պարապմունքների ու միջոցառումների կազմակերպման համար, այլ նաև նրանց զինում է ֆիզիկական դաստիարակության և սպորտի ազգային, պատմամշակութային, քաղաքական, սոցիալ-հոգեբանական, մանկավարժական, փիլիսոփայական գիտելիքներով (Столяров 1999: 119):

Այսպես, ՀՀ անկախացումից ի վեր, ստեղծվեց ՀՀ Ազգային օլիմպիական կոմիտեն (ՀԱՕԿ), որի ենթակառուցվածքում գործող մի շարք օղակների թվում Հայկական ազգային օլիմպիական ակադեմիան (ՀԱՕԱ), ի դեմս ֆիզիկական կուլտուրայի հայկական պետական ինստիտուտի: ՀԱՕԿ-ի ֆինանսական աջակցությամբ ՀԱՕԱ-ն կազմակերպում է սեմինարներ ու գիտաժողովներ դպրոցականների, ուսանող երիտասարդության, դպրոցների, մարզադպրոցների ուսուցիչների ու մարզիչների, բուհերի ֆիզկուլտուրային ամբիոնների դասախոսների, աշխատանքային կոլեկտիվների աշխատողների, անգամ քրեակատարողական հիմնարկների բռնադատվածների համար դասախոսություններ, բանավեճեր, օլիմպիադաներ, օլիմպիզմի, Օլիմպիական խաղերի, օլիմպիական շարժման, Օլիմպիական կրթության ու դաստիարակության, սպորտի խաղադասիրական, քաղաքական, առողջարարական, կիրառական դերի մասին և այլ թեմաներով:

Կազմակերպվում են թեմատիկ երեկոներ ու կինոդիտումներ, որին ակնառու հաջողություն ու բովանդակություն են հաղորդում վերջին տասնամյակների ընթացքում ՀԱՕԱ-ի ջանքերով հրատարակված մեկ տասնյակից ավելի մայրենի լեզվով հրատարակված համապատասխան մասնագիտական, մեթոդական, գիտական, ուսումնական ձեռնարկներն ու նյութերի ժողովածուները, փաստավավերական ֆիլմերը, ցուցափեղկերն ու թանգարանային ցուցանմուշները, որոնց հեղինակները բազմիցս այցելել են Հինավուրց Օլիմպիա (Հունաստան) Միջազգային օլիմպիական ակադեմիայի (ՄՕԱ) տնօրենների և պաշտոնյաների գիտաժողովներին ներկայացնել հայ մարզիկների սխրանքները և հայ ազգի մասնակցությունը սկսած Հին Հունական Օլիմպիական խաղերից մինչև ժամանակակից Օլիմպիական խաղերը, Հին Հայկական ազգային տոների, տոնակատարությունների ու ծեսերի, ինչպես նաև ներկայիս Համահայկական խաղերի համեմատական արժեքներն ու դերը Օլիմպիական խաղերի ու համաշխարհային սպորտի համատեքստում:

Հայ ազգը, նրա պատմամշակութային արժեքները, նշանավոր մտավորականներն ու գործիչները, այդ թվում նաև մարզիկները սփռված են ամբողջ աշխարհում, ինչը նախորդ դարերի ու ներկայիս փոխակերպվող հասարակության պատմաքաղաքական իրադարձությունների արդյունքներից են: Որպես հին ազգ և երբեմնի հզոր պետություն Հայ ժողովուրդն ու Հայաստանը արժևորվում են դարերի խորքից եկած իր հոգևոր նկրտումներով, ինչը ներկայումս էլ չի կորցրել իր ներգործությունը հասարակության կուլտուրական կյանքի ոլորտների վրա: Այդ գործոնների թվին են դասվում հասարակական գիտակցությունը, բարոյական նորմերը, գեղարվեստական հայացքները և նախասիրությունները, կրոնական հայացքը, գիտությունը, արվեստը և այլն:

Հասարակության հոգևոր ոլորտը՝ դա աշխարհայացքի, գիտելիքների գաղափարների, հայացքների, վարքի ձևերի, պատկերացումների ու հավաստիքների և դրանք կրթության, դաստիարակության միջոցով տարածելու, զանգվածային միջոցառումների և այլ սոցիալական աշխատանքների կազմակերպման ընդունակությունների ձևավորումն է (Сунжк 1996: 225):

Որպես հասարակական կուլտուրայի անբաժան մաս, ֆիզիկական կուլտուրան և սպորտը հետադարձ ազդեցություն են գործում հասարակության հոգևոր կյանքի վրա: Այդ ազդեցության ձևավորման մեխանիզմը մեծամասամբ պայմանավորված է հասարակական այն կարծիքով, թե որքան մեծ է ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի քարոզչական, գովազդային օգտակարությունը, ֆիզկուլտուրային կրթության ու

դաստիարակության, ֆիզիկական վարժությունների ուսուցման որակով: Այստեղ տեղ է զբաղեցնում քաղաքական գաղափարախոսությունը: Օրինակ, ազգային անվտանգության և երկրի հզորացման խնդրի իրականացումը ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի միջոցով ազգի առաջին հերթին երիտասարդության առողջության ու ֆիզիկական պատրաստության բարձրացման ճանապարհով, հանդիսանում է մեր հանրապետության հասարակության շրջանում ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի զարգացման կարևոր խթանիչներից մեկը:

Ըստ մարզաձևերի (ծանրամարտ, բռնցքամարտ, կարատե, ըմբշամարտ) նկատելի առաջընթաց է գրանցվել նաև հայ մարզուհիների կողմից, հատկապես միջազգային մրցաշարերում:

Նշանակալի փոխվել է նաև հանդիսատեսների, երկրպագուների ու ողջ հասարակության վերաբերմունքը ֆիզկուլտուրային մարզական միջոցառումների հանդեպ:

Ինչպես ցույց է տալիս հասարակության զարգացման պատմությունը, սպորտային հաղթանակները դիտարկվում են որպես աստժո շնորհ (Лыбинева 2001: 92): Ներկայիս հասարակության մեջ եկեղեցին նույնպես ձգտում է մարզական տարբեր միջոցառումներին և մրցումներին տալ կրոնական երանգ՝ մարզիկների աղոթքները մեկնարկից առաջ, թիմերի և մարզական պատվիրակությունների օրհնանքները եկեղեցու և Սրբազանի կողմից, ինչը դարձել է սովորական երևույթ:

Գիտական հետազոտությունների արդյունքները ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի առողջական ու ֆիզիկական պատրաստվածության վիճակի մասին նույնպես մարդկանց մոտ դրական վերաբերմունք են ձևավորում ֆիզկուլտուրային և սպորտի հանդեպ, ինչն էլ ավելի է հարստացնում հասարակության հոգևոր կյանքը:

Բավական է հիշել այս կամ այն մարզիկի հոգևոր և ֆիզիկական ուժը, դիմացկունությունն ու ճարպկությունը, արագաշարժությունն ու մարմնակազմությունը, էլ ավել բարձր է գնահատվում ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի գեղագիտական արժեքները, քանզի գեղեցիկ առողջ և ուժեղ մարդիկ բնորոշում են հասարակության բարեկեցիկ մթնոլորտն ու հանդիսանում է նրա ծաղկունքի գրավականը:

Փոխակերպվող հասարակության ներկա պայմաններում երիտասարդությունը հանդիսանում է հասարակության մոբիլ, շարժիչ ուժը: Ժամանակակից երիտասարդության ֆիզկուլտուրային-մարզական ակտիվության մակարդակն առավել բնութագրում է ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի պահանջարկը նրա զարգացման արդյունավետությունը հասարակության մեջ:

Ելնելով այս տեսական նախադրյալներից, փորձ ենք արել պարզաբանելու այն դրդիչ գործոնների դերը, որը ակտիվացնում է ուսանողների սպորտային գործունեությունը, որոշել, ինչն է շարժում նրանց՝ պարտքի զարգացումը, թե խորը հետաքրքրությունը, կենսական պահանջմունքը, թե ուսումնական ծրագրի նորմատիվները կատարելու անհրաժեշտությունը և ստուգարքների հանձնումը:

Կատարված անկետային հարցումները Երևանի չորս բուհերի (ԵՊՀ, ՊՄՀ, ՃՊՀ և Ագրարային համալսարան) 200 ուսանողների (100 աղջիկ, 100 տղա) հետ, առավել հետաքրքրող է դարձնում այնպիսի գործոնների փոխադարձ կապը, ինչպիսիք են ուսանողների սեռը, տարիքը, կուրսը և բուհի մասնագիտական ուղղվածությունը:

- Ցուցանիշները պայմանականորեն բաժանված են երեք խմբի (տե՛ս աղյուսակը)՝
- ✓ պարապում են պարբերաբար՝ 24,7%,
 - ✓ պարապում են դեպքից դեպք (էպիզոդիկ)՝ 49,0%,
 - ✓ չեն պարապում՝ 26,3% (մանրամասներին ծանոթացեք աղյուսակում):

**Տարբեր սեռի ու սանողների վերաբերմունքը ֆիզկուլտուրային – մարզական գործունեությանը
(%)**

Վերաբերմունքը ֆիզկուլտուրային-մարզական գործունեության հանդեպ	Ուսանողների սեռը		Բոլոր ուսանողները
	Աղջիկ	Տղա	
Պարայում են պարբերաբար՝ մշտական	36,9	12,6	24,7
Պարայում են դեպքից դեպք	44,5	53,5	49,0
Չեն պարայում	18,6	33,9	26,3

Այս ցուցանիշներով հանդերձ հարցվողների 73,2%-ը բարձր են գնահատում ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի սոցիալական նշանակությունը, այն համարելով մարդու ընդհանուր կուլտուրայի կարևորագույն տարրը:

Անկախ հասարակական զարգացման ձևերի ու բովանդակության, սպորտը լի է սոցիալական հակասություններով, որոնք բնութագրում են նրա զարգացման ճգնաժամային իրավիճակները, որոնք ձևավորում են հասարակական դրական և բացասական կարծիքներ ու տպավորություններ: